

УДК 346.61

Довжик О.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
Сумський національний аграрний університет*

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ МІЖГАЛУЗЕВОГО ТОВАРООБМІНУ

ANALYSIS OF PRICING IN UKRAINE AND EQUIVALENCE OF THE CROSS-SECTORAL TRADE

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено аналіз становлення системи ціноутворення в агропромисловому комплексі України. Відзначено особливості ціноутворення в країнах із розвинутою економікою. Розглянуто процес формування і реалізації механізму ціноутворення на аграрну продукцію. Визначено його вплив на досягнення дохідності сільськогосподарських підприємств. Виявлено об'єктивну необхідність реалізації концепції паритету цін і доходів.

Ключові слова: сільське господарство, аграрна продукція, ціноутворення, еквівалентна ціна, механізм.

АННОТАЦІЯ

В статье осуществлен анализ становления системы ценообразования в агропромышленном комплексе Украины. Отмечены особенности ценообразования в странах с развитой экономикой. Рассмотрен процесс формирования и реализации механизма ценообразования на аграрную продукцию. Определено его влияние на достижение доходности сельскохозяйственных предприятий. Выявлена объективная необходимость реализации концепции паритета цен и доходов.

Ключевые слова: сельское хозяйство, аграрная продукция, ценообразование, эквивалентная цена, механизм.

ANNOTATION

The analysis of a system of pricing in the agricultural sector of Ukraine has been presented in the article. The features of pricing in the developed economy countries have been noted. The process of formation and implementation of pricing mechanism for agricultural products determined its impact on the achievement of profitability of agricultural enterprises. The discovered objective needs to implement the concept of parity of prices and incomes.

Keywords: agriculture, agricultural products, pricing, equivalent price, mechanism.

Постановка проблеми. Проблема ціноутворення є ключовою в системі економічних відносин і всього ринкового механізму господарювання. Суцільна лібералізація і безпрецедентний ціновий диспаритет завдали і продовжують завдавати величезної шкоди сільському господарству. Підприємства промислових і переробних галузей, використовуючи монопольне положення, різко підвищують ціни на свої товари і послуги. Ціни на сільськогосподарську продукцію, навпаки, стримуються, зважаючи на низьку купівельну спроможність населення. Виник парадокс: криза так званого перевиробництва за гострої потреби в товарах і необхідності збільшення їх виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У перші роки функціонування ринкової системи господарювання відсутність системного підходу до формування дійового цінового механізму була пов'язана з теоретичною необґрунтованістю цієї проблеми. Цей недолік поступово усувався. Зна-

чний внесок у дослідження проблем функціонування механізму ціноутворення зробили В. Амбросов, Ю. Білик, В. Бойко, В. Валентинов, С. Дем'яненко, В. Кириленко, С. Кравченко, І. Лукінов, М. Малік, О. Оніщенко, Б. Пасхавер, П. Саблук, А. Шпичак та ін. Дослідження цих авторів були спрямовані передусім на усунення нееквівалентності міжгалузевого обміну, генезису і форм його прояву. Ця проблема розглядається ними з позицій невідпрацьованості економічного механізму господарювання, за якого всі галузі народногосподарського комплексу мали б однакові стартові умови, тобто рівновеликий капітал забезпечував би рівновеликий прибуток усім галузям і сферам діяльності. Суть питання в тому, що в сільському господарстві внаслідок специфічних умов виробництва термін обігу капіталу становить більше року, а в інших галузях – значно менше. У результаті сільське господарство збиткове або має рівень рентабельності значно менший, ніж в інших галузях, що призвело до значного спаду виробництва, зниження ефективності галузі.

Мета статті полягає в аналізі становлення системи ціноутворення в агропромисловому комплексі України з тим, щоб виявити як позитивні, так і негативні сторони цього процесу, яких необхідно уникнути.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ринковому господарстві важливу роль відіграє закон вартості, який реалізується через механізми ціноутворення, збалансованості «переливу» ресурсів з одного сектора економіки до іншого і всередині окремих секторів під дією товарно-грошових відносин.

В умовах ринкових відносин трудові, матеріальні і фінансові ресурси підприємства є частиною сукупних ресурсів суспільства і включаються в загальний процес відтворення самим підприємством як господарюючим суб'єктом. Регулювання відтворення здійснюється поряд з іншими економічними законами і законом вартості, який діє через механізм цін і ціноутворення. Одним із найбільших недоліків ціноутворення є те, що наявна практика не забезпечує еквівалентності обміну і підтримки доходів сільськогосподарських товаровиробників на належному рівні.

Якщо ціни на товари, що використовуються для сільськогосподарського виробництва,

високі, то, природно, повинні бути високі ціни на сільськогосподарську продукцію і на виході. А оскільки такого взаємозв'язку немає, то в країні, як наслідок, збиткова продукція тваринництва і деяка продукція рослинництва. За законами ринкової економіки збиткове виробництво самоліквідується. Однак безглуздо стверджувати, що Україні не потрібні молоко, м'ясо, вовна і багато інших видів продукції. Отже, об'єктивно потрібно перебудувати насамперед економічний механізм, адаптувати його до вимог ринку. Складний фінансовий стан сільськогосподарського виробництва з об'єктивних причин призвів до скорочення стимулів до підвищеної якості продукції. Якісні показники враховуються лише на продукцію, що експортується.

У ціноутворенні, ідеологія якого сформувався ще за часів планово-розподільчої системи господарства і продовжує зберігатися, категорія собівартості не викликала методичних або інших розбіжностей. Водночас така категорія, як прибуток, а тим більше норма прибутку, досі теоретично й практично до кінця не опрацьовані. Нам важливо знайти певний рівень прибутковості, який міг би забезпечувати розширене відтворення. Для цього, на нашу думку, доцільно ввести для всіх сфер матеріального виробництва показник норми прибутку як відношення прибутку до всього авансового капіталу. Під час визначення нормативної ставки прибутку обов'язково має враховуватися структура капіталу. При цьому особливу увагу потрібно звернути на ціну виробництва. У сільському господарстві, як і в інших галузях, вона повинна відшкодовувати середньогалузеві витрати і забезпечувати достатній прибуток на авансований капітал з урахуванням терміну його обороту.

Стимулюючий вплив ціни на ріст ефективності виробництва здійснюється як через загальний рівень ціни, так і через величину прибутку. Причому для товаровиробника важлива не так сама величина прибутку, як та частина, яка залишається в його розпорядженні. Таким чином, рівень прибутку є похідною від рівня ціни і виступає як суспільний норматив витрат, тому прибуток має включатися в ціну і визначатися не за індивідуальними, а за суспільними нормативами.

В умовах адміністративного регулювання економіки всі елементи ціни виступають у формі нормативів, установлених керуючими органами. В умовах ринкової економіки ціна не є нормативом. Основний масив цін представлений вільними цінами, використовуваними разом із ними регульовані ціни не ідентичні фіксованим адміністративним цінам. Ступінь свободи, важелі цінового регулювання неоднакові і залежать від специфіки конкретної галузі і виробництва. Це методичний аспект ціноутворення, з яким пов'язують таку категорію, як модель ціни.

Різномірність видів економічної діяльності, способів організації виробництва, форм власності, типів ринків зумовлюють появу та існування різних видів цін, які використовуються економічними суб'єктами. Їхня кількість, особливості та алгоритми використання можуть суттєво відрізнятися.

Ціни в сільському господарстві мають велике значення для системи ціноутворення загалом. Вони є вихідними для системи цін на споживчі товари, що виробляються із сільськогосподарської сировини. За цими цінами продукція реалізується сільськогосподарськими підприємствами, фермерськими господарствами, господарствами населення, підприємствами усіх форм власності у торговельну мережу та безпосередньо споживачам. Такі ціни впливають на кінцеві роздрібні ціни, темпи розвитку сільського господарства, промисловості, рівень оплати праці працівників галузі.

Ціни на продукцію АПК мають особливості, що пояснюються чинниками, які діють у цій сфері. Вони впливають на рівень роздрібних цін на споживчі товари, тому що переважна більшість останніх складається з продукції сільськогосподарського виробництва. У роздрібній ціні, як правило, більшу частку становить ціна закупівлі, тобто ціна підприємства АПК. Ціни в АПК, своєю чергою, залежать від цін на продукцію важкої промисловості, будівельного комплексу та підприємств, що здійснюють ремонтні роботи, від тарифів на вантажні перевезення, цін на пально-мастильні матеріали.

Розбалансованість цін в агропромисловому комплексі зумовлює прояви негативних економічних і соціальних наслідків, тому державна політика має бути спрямована на створення рівних економічних умов для учасників товарообміну. Особливу роль цінова еквівалентність набуває під час формування ринкових відносин.

Найбільш проблемним із складників аграрної реформи залишається формування цінового механізму – нервової системи ринкової економіки. І це тоді, коли саме через цінові регулятори країни з ринковими системами господарювання управляють усіма сферами діяльності. Без цінового механізму неможливе дотримання основного закону ринкової системи господарювання – забезпечення балансування попиту з пропозицією, а звідси – й поява негараздів в економіках окремих галузей, а найбільше – в агропромисловому виробництві. Ціновий механізм як один із сегментів (складників) загальноекономічного механізму аграрного розвитку уособлює сукупність інститутів державно-ринкового регулювання (законодавчих актів і нормативів), заходів підтримки доходів виробників, принципів установлення мінімальних закупівельних цін на продукцію, цін підтримки, здійснення товарних і фінансових інтервенцій, формування ринкової інфраструктури.

На сучасному етапі у процесі реалізації цінової політики беруть участь держава та меха-

нізми ринкового саморегулювання (взаємодія попиту та пропозиції), але вагоме місце серед інструментів цінового регулювання аграрної економіки належить державній підтримці системи цін.

В умовах України найбільш проблемним питанням ефективного функціонування економічного механізму є ціна виробництва продукції. Без ціни неможливе дотримання основного закону ринкової системи господарювання – забезпечення балансування попиту з пропозицією.

Ціна продукції визначається ринком, а не товаровиробником. Різниця між ринковою ціною продукції і ціною виробництва є попередженням, на основі якого товаровиробник, з одного боку, визначає подальшу поведінку щодо даного товару, а з іншого – держава визначається в доцільності (підтримці) його виробництва.

Із проведенням політичних та економічних реформ в Україні виникла передумова реформування механізму ціноутворення.

Аналіз процесу переходу України від планової до ринкової системи формування цін в АПК свідчить, що цей процес відбувався безсистемно. Використання монетарних методів регулювання економіки за відсутності низки об'єктивних передумов призвело фактично до «квазішокового» варіанту терапії, що спричинило поглиблення господарського хаосу і некерованості соціально-економічних процесів. Проведення реформ супроводжується подальшим скороченням виробництва як у цілому в народному господарстві, так і в галузі сільського господарства.

Слід зазначити, що в чистому вигляді повністю нерегульованого ринку немає та й ніколи не було в жодній країні. Проблема в тому, щоб розробити такі заходи регулювання ринку, які, зберігаючи позитивні якості, дали б змогу звести до мінімуму властиві йому недоліки. Один з основних недоліків полягає у неспроможності лише ринкового механізму забезпечити належну ефективність виробництва, адже рівновага на ринку досягається тільки через постійні відхилення від рівноваги. Проте навіть у теоретичному плані необхідність державного регулювання лише частково пов'язана із наведеними причинами.

Важливий фактор, який змушує державу вдаватися до корекції ринкового механізму – недосконалість реального ринку порівняно з теоретичним, наявність монополізованих ринків товарів і праці, що робить ціни твердими, малорухомими в бік зниження. Вперше закономірності такої монополізованої економіки були досліджені Дж. Кейнсом. Він довів, що ринок не всесильний, що рівновага може встановлюватися в точці з неповною зайнятістю і неповним завантаженням виробничих потужностей, що сама по собі, без державної підтримки, ринкова економіка вийти із цього стану без значних утрат суспільства не може.

Ще більше, ніж кейнсіанці, втручання держави в господарче життя вважають виправданим і доцільним прихильники школи промислової стратегії (США, Західна Європа, Японія). На їхню думку, ринок дає збої тому, що не спроможний ефективно використовувати природні ресурси, які не відтворюються, погано забезпечує концентрацію зусиль на перспективних напрямках науково-технічного прогресу. Уряд має спрямовувати ринковий механізм на формування належних пропорцій через фінансову, цінову, податкову, кредитну підтримку розвитку певних галузей, регіонів і видів господарчої діяльності.

Таким чином, навіть у країнах із розвинутою економікою існує державне регулювання. Крім того, вільні ціни можуть ефективно функціонувати лише в певному економічному середовищі, яке в Україні ще потрібно створити. Це – приватизація, роздержавлення, антимонopolне законодавство, конкуренція, законодавчі документи щодо охорони власності та соціальних гарантій, інформаційне забезпечення виробників сільськогосподарської продукції тощо. Слід зазначити, що процес приватизації у сфері АПК з урахуванням особливостей минулого вимагає досить тривалого часу і продуманої програми дій, а роздержавлення не повинне проводитися шляхом обвального знищення державної та кооперативної власності, які нині є основою економіки країни. Потрібно еволюційним шляхом створити ефективні структури виробництва і лише тоді замінити ними старі.

На це звертав увагу К. Маркс: «Ціни виробництва виникають із вирівнювання товарних вартостей, яке після заміщення відповідних капітальних вартостей, спожитих у різних сферах виробництва, розподіляє всю додаткову вартість пропорційно не тому, скільки її вироблено в окремих сферах виробництва і скільки її через це міститься в їх продуктах, а пропорційно величині авансованих капіталів. Тільки таким чином виникають середній прибуток і ціна виробництва товарів, характерним елементом якої є середній прибуток» [1, с. 767].

У сучасних умовах української економіки міжгалузєва конкуренція не приводить до формування вирівнювання норм прибутку, незважаючи на логічну стрункність даної теоретичної моделі. Слід зазначити, що невисока прибутковість сільськогосподарської галузі характерна не лише для України, це транснаціональне й у певному значенні трансісторичне явище, тобто в різних ступенях характерне для всіх етапів розвитку ринкових відносин.

Таким чином, рівень рентабельності і норма прибутку в різних галузях мають принципові відмінності, які, однак, не компенсуються належним чином за рахунок вирівнювання товарних вартостей і формування ціни виробництва на основі міжгалузєвої конкуренції. Постійна наявність цих відмінностей, постійний характер їх рівнів свідчать про дію певної

закономірності, що регулює процес формування ціни виробництва залежно від критеріїв, що не можуть бути ефективно забезпечені самим ринковим механізмом [2].

У контексті визначеного слід звернути увагу на таке. Економічна теорія розробила значну кількість моделей ціноутворення, зокрема і для сільського господарства, де теорія ціни повинна включати і теорію земельної ренти [3]. Зараз в Україні базовий принцип ціноутворення в сільському господарстві має характер правової норми та ведучим пріоритетом визнає «забезпечення в сільськогосподарському виробництві за допомогою системи державних організаційно-правових заходів прибутку на авансований капітал, який включає вартість земельних ресурсів не нижче середнього рівня по економіці країни» [4].

Але, на думку Б.Й. Пасхавера, це не змінює суті. Він підкреслює: «Автори цієї правової норми, мабуть, вважають, що міжгалузевий розподіл прибутку за критерієм середньої норми дасть сільському господарству додаткові цінні ресурси. Це помилка. Згідно з офіційною статистикою, у 2005 році норма прибутку до середньорічної вартості обігових і не обігових активів (тобто виробничих фондів) дорівнювала в цілому по економіці 4,7%, по сільськогосподарських підприємствах – 5,9%, тобто на четвертину більше. Що міняє включення у вартість активів природного ресурсу?» [5, с. 51]. На це питання науковець дає таку відповідь: «Сільськогосподарські підприємства використовують 22 млн. га сільськогосподарських угідь, офіційна кадастрова оцінка яких становить 200 млрд. грн. Ця сума збільшує вартість активів більш як у чотири рази і, відповідно, знижує норму прибутку до 1,4%... Якщо включити в балансові активи всієї економічної діяльності оцінку землі і надр, вартість активів збільшиться в 3,5 рази, а норма прибутку зменшиться до 1,3%. Таким чином, норма прибутку в сільському господарстві зараз вище середнього показника по всій економіці як при включенні оцінки природних ресурсів у складі балансових активів, так і без такого включення, і, отже, ні в нормі накопичення слід шукати порушення еквівалентності міжгалузевого обміну» [5, с. 52]. Такої ж думки дотримується Б.Я. Панасюк: «Дехто сподівається на перерозподіл фінансових ресурсів із високодохідних галузей у сировинні галузі, зокрема сільське господарство, формуються якісь віртуальні теорії про так званий паритет цін на сільськогосподарську сировину і промислові товари. Все це я не можу назвати інакше як утопією, результати якої видно на сучасному стані села і селян» [6, с. 185].

В Економічній енциклопедії нееквівалентний обмін визначається як обмін товарів, за якого в умовах приватної власності ціни істотно відхиляються від вартості, а в умовах капіталістичної власності – від ціни виробни-

цтва [7, с. 95]. Із цього визначення випливає висновок про невідповідність нееквівалентності обміну закону вартості. Слід зазначити, що цей висновок є досить парадоксальним, оскільки нееквівалентність ніяк не можна віднести до випадкових явищ. Звичайно, що як будь-який економічний закон, закон вартості діє як тенденція, пробиває собі шлях через велику множину випадковостей і відхилень: «Взагалі при капіталістичному виробництві всякий загальний закон здійснюється дуже заплутано і приблизно, тільки як пануюча тенденція, як якась середня постійних коливань, що ніколи твердо не встановлюється» [1, с. 166]. Водночас домінування економічних тенденцій, що не відповідають закону вартості, над тими, що відповідають, є безперечним за будь-яких умов.

Вищенаведене визначення свідчить, що існує економічна тенденція в процесі міжгалузевого обміну, яка не випадково, тобто принципово, не узгоджується із законом вартості. Звідси випливає, що цей закон, незважаючи на його універсальність і загальну адекватність в умовах товарного виробництва, мусить бути доповнений системою припущень, які уточнюють механізм його дії в певних конкретно-історичних умовах. Ці припущення мають стратегічне значення в умовах розбудови ринкових відносин в економіці України, оскільки закон вартості як такий є провідним законом функціонування ринкового механізму.

Із поняттям нееквівалентності обміну пов'язане поняття «ножиці цін». В Економічній енциклопедії ножиці цін визначаються так: «...явление, характеризующее динамику цен на товары, продаваемые и покупаемые товаропроизводителями (предприятиями, отраслями, странами, группами стран) за определенный период, и отражающее разрыв («ножницы») между этими ценами» [7, с. 108]. Слід зазначити, що «ножиці цін» (або ціновий диспаритет) є вужчим поняттям порівняно з нееквівалентністю міжгалузевих відносин. «Ножиці цін» є головною формою прояву нееквівалентності, оскільки вони свідчать про нерівнозначність ринкових і економічних позицій товаровиробників, що належать до різних галузей. Сутність нееквівалентності проявляється саме через співвідношення цін (диспаритет), але з технічної точки зору нееквівалентність також може бути спричинена нерівномірним оподаткуванням, надто високою ціною кредитних ресурсів та ін.

Досліджуючи проблеми цін в умовах капіталізму, В.А.Шильдкрут писав: «Коли говорять про «ножиці цін», зазвичай мають на увазі відмінність у русі сировини і промислових виробів у капіталістичних країнах, головним чином, коли сировина падає в ціні, а виробі дорожчають» [8, с. 289]. Децю іншу думку висловлював Б.П. Кузнецов: «Капіталізму завжди був притаманний нееквівалентний обмін між містом і селом... Основною формою його прояву

є «ножиці цін», тобто зростаючий розрив між цінами на промислові товари, які споживають у сільському господарстві, і закупівельними цінами на сільськогосподарську продукцію» [9, с. 118–119]. В.А. Шильдкрут розглядає проблему «ножиць цін» у широкому плані, а Б.П. Кузнецов – у більш вузькому. Однак ці визначення досить повно передають сутність «ножиць цін» як головного прояву нееквівалентності міжгалузевого обміну.

У різних літературних джерелах виділяються такі основні типи нееквівалентності: 1) між промисловістю і сільським господарством; 2) між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються; 3) між обміном продукцією галузей I- і II-підрозділів суспільного відтворення; 4) між оптовими та роздрібними цінами на сільськогосподарську продукцію; 5) між внутрішніми та зовнішніми цінами на сільськогосподарську продукцію.

Таким чином, нееквівалентність є складним і комплексним явищем, притаманним етапу розвинутого товарного виробництва. Виходячи з діалектичного світогляду, вже можна сказати наперед, що в галузі функціонування ринкового механізму, як і будь-якій іншій сфері, діє закон заперечення заперечення, що характеризує логічні форми розвитку того предмета, у рамках якого закон застосовується. У даному разі вихідним станом розвитку ринкових відносин є обмін товарів суворо за критерієм суспільної вартості, тобто обмін еквівалентів. К. Маркс зазначав, що хоча товари і можуть продаватися за цінами, що відхиляються від їхньої вартості, але таке відхилення є порушенням законів товарообміну: у своєму чистому вигляді він є обміном еквівалентів [10, с. 69].

В умовах становлення і розвитку ринкових відносин в Україні існує об'єктивна необхідність реалізації концепції паритету цін і доходів. Ця теза не є новою. Ще в 1933 р. у США було введено закон про регулювання сільського господарства, яким концепція паритету цін і доходів визначена як наріжний камінь сільськогосподарської політики. Ідея паритетності зародилася в США на початку 20-х років унаслідок сильної депресії в сільському господарстві, що наступила після Першої світової війни і коли фермери отримували дуже низькі доходи на душу населення. Вважається, що паритет у США мав статистичну і політичну основи. Без наявної статистичної інформації про рух цін на сільськогосподарську і несільськогосподарську продукцію про паритет не могло бути і мови. Крім того, паритет є видимим проявом відносин між суспільством і сільським господарством. Слід зазначити, що фактичне дотримання в США вимог Закону 1933 р. про паритетність із розвитком країни зазнали змін. Це зумовлено радикальними відмінностями сучасного сільського господарства порівняно з 30-ми роками, коли концепція паритету була введена, і ще більш радикально відрізняється від сільського господарства пері-

оду 1910–1914 рр., який був прийнятий за базу. Проте, незважаючи на об'єктивні зміни, Конгрес США використовує паритетні ціни під час установлення цінової підтримки для сільськогосподарських товаровиробників. Концепція паритету була представлена в реальному та номінальному виразі. Сутність реального паритету вдало висловив президент США Дж. Рузвельт: «Якщо в 1912 р. фермер міг відвезти в місто бушель зерна, продати його і купити собі сорочку, то і сьогодні він повинен бути в змозі відвезти в місто бушель зерна і купити сорочку». Тобто президент країни проголосив, що реальний паритет у 30-ті роки повинен бути таким, як і в 1912 р., який на той час уважався найкращим роком за всю історію сільського господарства країни [11].

Під номінальним паритетом розуміється співвідношення індексів зміни цін на сільськогосподарську продукцію до індексів зміни цін на продукцію, що споживається сільським господарством. Отже, виходячи із сутності реального паритету, номінальний паритет передбачав у вказаних співвідношеннях одиницю. За даними спеціалістів США, у 1988 р. ціни на фермерську продукцію проти 1910–1914 рр. зросли у шість разів, а ціни, за якими фермери купували товари, підвищилися в 12 разів, або індекс паритету цін на той час становив 0,54 [11]. Цей аргумент противники необхідності дотримання паритету цін між сільськогосподарською продукцією і цін на товари і послуги, що надходять сільському господарству, використовують для заперечення доцільності дотримання паритету цін у нашій країні. Проте вони не враховують, що в США після введення закону (1933 р.) з 1935 по 1952 р. держава забезпечувала паритет цін майже в повному розмірі, а потім він почав зменшуватися і досяг 0,54. За роки дотримання паритету цін у сільському господарстві країни було закладено такий потенціал, який забезпечив темпи росту продуктивності праці в два рази вищій, ніж в інших галузях. Це і зумовило економічну доцільність адекватного зменшення паритету цін без збитків для сільськогосподарських товаровиробників [11].

Слід зазначити, що політика забезпечення паритетності сільського господарства з іншими галузями народного господарства в даний час критикується низкою економістів країн із розвинутою ринковою економікою. Критиці піддаються ті факти, що така політика призвела до перевиробництва сільськогосподарської продукції, збільшення її залишків, а останнє призводить до зростання податків. На жаль, низка економістів нашої країни приєднується до цієї критики, не враховуючи реальної економічної ситуації конкретної країни. Там подібна критика на сьогоднішній день справедлива з позицій розв'язання проблеми перевиробництва. В Україні одна з нагальних проблем – зупинити обвальний спад виробництва сільськогосподарської продукції та забезпечити його значний ріст. Ці проблеми нині немож-

ливо вирішити без економічної підтримки сільського господарства.

Висновки. Проте аналіз проведення економічних реформ дає підстави зробити висновок, що кризова ситуація в сільському господарстві значною мірою зумовлена причинами макроекономічного рівня. Однак система паритетності цін і міжгалузевого товарообміну, яка існувала в умовах планової економіки, була зруйнована, але без системної і своєчасної заміни її бажаною для нас ринковою системою, надмірним сподіванням на регулюючу роль «невидимої руки» ринку розраховувати не приходиться. У країні не було створене відповідне середовище, власне не лише ринковій економіці, а й перехідному періоду до ринку. Не забезпечена найелементарніша система еквівалентності обміну між сільським господарством і галузями, які його обслуговують: не замінена новою зруйнована система матеріально-технічного забезпечення. Не зробивши всього цього, ввели лібералізацію цін на сільськогосподарську продукцію, що організаційно здійснити було найлегше. За цих умов сільське господарство як найбільш демонополізована галузь попало між молотом і ковадлом – першою і третьою сферами АПК.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Маркс К. Капітал / К. Маркс. – К. : Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1954. – Т. 3. – 926 с.
2. Валентинов В.Л. Регулювання міжгалузевих відносин в системі аграрної політики / В.Л. Валентинов. – К. : ІАЕ, 2003. – 332 с.
3. Концепція ціноутворення на сільськогосподарську продукцію / П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, М.Я. Дем'яненко [та ін.] // Економіка АПК. – 2008. – № 1. – С. 6–20.
4. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року : Закон України від 18 жовтня 2005 р. № 2982-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 1. – С. 14.
5. Пасхавер Б.И. Ценообразование в финансовой системе продовольственного рынка / Б.И. Пасхавер // Фінансові проблеми формування і розвитку аграрного ринку : мат. дев'ятих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників (Київ, 26–27 квітня 2007 р.). – К., 2007. – С. 47–54.
6. Панасюк Б.Я. Проблеми в АПК : причини і можливості вирішення / Б.Я. Панасюк // Фінансові проблеми формування і розвитку аграрного ринку : мат. дев'ятих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників (Київ, 26–27 квітня 2007 р.). – К, 2007. – С. 177–185.
7. Экономическая энциклопедия. Политическая экономия. – М. : Советская энциклопедия, 1979. – Т. 3. – 624 с.
8. Шильдкрут В.А. Современный капитализм: проблемы цен / В.А. Шильдкрут. – М. : Мысль, 1972. – 352 с.
9. Кузнецов Б.П. Аграрные проблемы современного капитализма / Б.П. Кузнецов. – М. : Мысль, 1978. – 245 с.
10. Архив Маркса и Энгельса / Под ред. В. Адоратского. – М. : Партиздат, 1933. – Т.2 (УП). – 368 с.
11. Ціноутворення в процесі реформування агропромислового комплексу України (1990–2001рр.) / За ред. О.М. Шпичака. – К. : ІАЕ УААН, 2002. – 499 с.